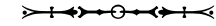

„VISELKEDÉSÜK ILLEDELMESEN ÉS DICSÉRETES”

Hová lettek a pekók? Hová a narraganszettek, a mohikánok, a pokanoketok, hová népiünk sok más hajdan erős törzse? Jött a mobó és erőszakos Fehér Ember, ők pedig eltűntek, mint nyári nap tüzén a hó.

Hát mi is eltűrjük majd, hogy harc nélkül elpusztítsanak, elűzzenek otthonainkból, földünkről, melyet a Nagy Szellem adott nekünk, halottaink mellől, mindentől és mindenünnen, ami szent és drága nekünk? Vélem együtt kiáltjátok majd, jól tudom: „Soha! Soha!”

TEKUMSZEH, A SÓNI TÖRZS FIA

Kolumbusz Kristóffal kezdődött, tőle ered a nép neve: *indios*. Az európaiak, országuk nyelvének megfelelően, különbözőképpen ejtették azután a szót: *indien, indianer, indian*. A francia *peaux-rouges* – „rézbőrű” – megjelölés későbbi keletű. San Salvador szigetén a taínók, szokásaiknak megfelelően, gazdag ajándékokkal és tiszteletadással fogadták az idegeneket: Kolumbuszt és tengerészeit.

„Oly engedelmesek, oly békések ezek az emberek – írta Kolumbusz Spanyolország királyának és királynéjának –, hogy esküszöm Felségteknek, nincs a föld kerekén még egy ilyen jóra való nép. Szeretik felebarátjukat, mint önnönmagukat; ha szólnak, mindig szelíd és barátságos szavukat mosoly kíséri elmaradhatatlanul; s bár maguk mezítelenek, viselkedésük mindazonáltal illedelmes és dicséretes.”

Mindezt természetesen a gyengeség jelének tekintették a jövevények, mi több: a barbárság jelének. És Kolumbusz, a derék európai, szentül meg volt győződve róla, hogy ezeket az embereket „munkára kell fogni, földművelésre annak rendje és módja szerint, *meghonosítani közöttük a magunk életmódját*”. És a következő négy évszázad során (1492–1890) több millió európai és leszármazottaik valóban mindent megtettek, hogy ezt a bizonyos életmódot ráerőszakolják az Újvilág népeire.

Kolumbusz elrabolt tíz vendégszerető tainót, magával vitte őket Spanyolországba, hadd ismerkedjenek meg a fehér ember szokásaival. Egyikük nem sokkal később meghalt, de természetesen előtte részesült a szent keresztségben. A spanyolok annyira megörültek, hogy éppen ők segíthettek első ízben indiánt a mennyek országába, hogy sebesen el is terjesztették a jó hírt az „Indiákon”.

A tainók és a többi aravak törzs nem tanúsított ellenállást a fehérek térítő szándékaival szemben; csak akkor kezdtek el lázadni, amikor a szakállas jövevények hordái feltúrták a szigeteiket aranyért és ékkövekért. A spanyolok kifosztották és felperzselték a falvakat, férfiak, nők és gyermekek százait ragadták el s szállították hajóik fedélzetén Európába, ahol azután eladták őket rabszolgának. Az aravakok ellenállását mordállyal és szablyával fojtották el; egész törzseket irtottak ki, több száz ezer őslakót mészárolva le egyetlen évtized leforgása alatt attól fogva, hogy Kolumbusz 1492. október 12-én San Salvador földjére lépett.

Az Újvilág törzsei hadilábon álltak a hírközléssel, így aztán az európaiak barbár tetteinek híre ritkán előzte meg az újabb hódításokat és telepítéseket. A pauhatánok mégis jóval hamarabb értesültek a spanyolok civilizációs módszereiről, mint hogy az angol anyanyelvű fehérek – 1607-ben – Virginiába érkeztek volna. Az angolok szelídebb eszközökkel éltek. Hogy biztosítsák a békét, amíg Jamestown nevű településüket megalapítják, Vahunzonakuk főnök fejébe aranykoronát biggyesztettek, kinevezték őt pauhatán királynak, majd rávették, fogja

munkára az embereit, gondoskodjék arról, hogy élelmiszerez lássák el a fehér telepeseket. Vahunzonakuk eleinte ingadozott lázongó alattvalói és az angolok között, amikor azonban John Rolfe feleségül vette leányát, Pokahontaszt, eldöntötte magában, hogy végtére is sokkal inkább angol ő, mintsem indián. Vahunzonakuk halála után a pauhatánok bosszút esküdtek, és vissza akarták kergetni az angolokat a tengerbe, oda, ahonnan jöttek, csak éppen nem számoltak az angol tüzfegyverek erejével. Nyolcezer pauhatánból rövid idő leforgása alatt alig ezer maradt írmagnak.

Massachusettsben valamelyest másképp kezdődtek, gyakorlatilag azonban ugyanúgy végződtek a dolgok, mint Virginiában. Miután 1620-ban a „zarándok atyák”, az első puritán telepesek partra szálltak Plymouthnál, biztos éhhalál ragadja el legtöbbszörüket, ha a barátságos bennszülöttek nem sietnek megmentésükre. Egy Szamoszet nevű pemakid és három vampanoag indián (Massaszoit, Squanto és Hobomah) önként vállalkozott arra, hogy a „zarándokok” tanítómesterévé szegődjék. Mindhárman tudtak valamelyest angolul; tengerészeiktől tanulták a nyelvet, akik korábban partvidékükön kötöttek ki. Squantót ráadásul foglyul ejtette valamelyik angol kapitány, és eladta rabszolgának Spanyolországban; egy másik angol segítségével azonban sikerült megszöknie, végül tehát viszontláthatta szülőföldjét. Ő és a többi indián gyámoltalan gyermeknek tekintette a plymouthi telepeseket; megosztotta velük a törzs kukoricakészletét, megmutatta nekik, hogyan és hol foghatnak halat, segített átvészelnük az első telet. Amikor pedig eljött a tavasz, vetőmagot adtak az angoloknak, megtanították őket, miként vessék és gondozzák a kukoricát.

Néhány éven át békében éltek egymás mellett az angolok és indián szomszédai; egyre jöttek azonban a hajók, partra tették az újabb és újabb fehéreket. Fejszecsapások és zuhanó fatörzsek döngése verte fel a fehérek által immár New Englandnek, Új-Angliának nevezett partvidéket. Gomba módra szaporodtak a települések. 1625-ben néhány telepes azt kérte Szamoszettől,

bocsásson rendelkezésükre további ötezer hektárnyi földet a pemakidok tulajdonából. Szamoszet tudta, hogy a föld a Nagy Szellem birtoka, végtelen, akár az égbolt, nem lehet senki emberfiáé. Ám hogy az idegenek jóindulatát megőrizze, annak rendje és módja szerint átadta nekik a földet, kézjegyével látva el valami adásvételi okmányt. Ez volt az első adománylevél, amelynek értelmében indián föld került az angol gyarmatosítók birtokába.

A legtöbb telepes azonban – pedig ekkor már ezrével érkeztek – nem törődött efféle formásokkal. Amikor Masszaszoit, a vampanoagok főnöke 1662-ben meghalt, népét visszaűzték a vadonba. Fia, Metakom megjövendölte, hogy minden indiánra pusztulás vár, ha nem egyesítik erejüket, és nem szegülnek szembe a betolakodókkal. Bár az új-angliai telepesek megpróbálták csitítani (Fülöp néven Pokanoket királyává kiáltották ki), Metakom szövetséget kötött a narraganszettekkel és a vidék más törzseivel.

A telepesek jogtalan túlkapásai láttán Fülöp király 1675-ben hadba vonult szövetségeseivel, hogy a törzseket megmentse a pusztulástól. Az indiánok megtámadtak ötvenkét települést, tizenkettőt földig romboltak, a tűzfegyvereik révén fölényben lévő fehérek azonban hónapokig tartó harc során gyakorlatilag az utolsó szálig kiirtották a vampanoagokat és narraganszetteket. Fülöp király elesett, karóra tűzött fejét húsz évig lehetett látni Plymouthban. Feleségét és kisfiát – más fogoly indián nőkkel és gyermekekkel egyetemben – rabszolgának adták el Nyugat-India szigeteire.

Amikor a hollandok kikötöttek Manhattan félszigetén, Peter Minuit hatvan gulden értékű halászhorogért és üvegyöngyért megvásárolta a mai New York szívet (Manhattant), az indiánok azonban maradhattak, hadd cseréljék el értékes prémjeiket továbbra is efféle kacatokra. 1641-ben Willem Kieft megsarcolta a mohikánokat, és katonákat küldött a mai Staten-szigetre, hogy megbüntesse a raritánokat olyan vétségekért, amelyeket nem is ők, hanem a fehér telepesek követtek el. Amikor a raritánok el-

lenszegültek, a letartóztatásukra érkező katonák négyüket megölték. Válaszul az indiánok is meggyilkoltak négy hollandot. Kieft erre parancsot adott két falu lakosságának lemészárlására. A katonák lecsaptak az alvó indiánokra, szuronnyal döfték le a férfiakat, a nőket, a kicsinyeket, majd a hullákat földarabolták, a falvakat porig égették.

A következő két évszázadban egymást érték a hasonló incidensek, ahogy az európai gyarmatosok az Allegheny-hegylánc szorosain át a kontinens belsejébe nyomultak, majd a nyugatnak tartó folyók hátán alásiklottak a Nagy Vízhöz (Mississippi), onnan meg föl a Nagy Iszap-folyón (Missouri).

Az irokézok (a legerősebb és legfejlettebb keleti törzs) öt népe hiába áhítozott a békére. Hosszú évek véröntása után sem sikerült megőrizniük függetlenségüket, el kellett bukniuk. Voltak, akik átvándoroltak Kanadába, mások a nyugati földeken találtak menedéket, a többiek rezervátumokban végezték életüket.

A XVIII. század hatvanas éveiben az ottava törzsbeli Pontiak azzal a céllal egyesítette a Nagy-tavak vidékének több törzsét, hogy visszaűzzék a briteket az Allegheny-hegység mögé, a terv azonban kudarcot vallott. Pontiak ott követte el a döntő hibát, hogy szövetségre lépett a francia ajkú fehérekkel, akik azután cserbenhagyták a „rézbőrűeket”, méghozzá épp a döntő csatánál, Detroit ostrománál.

Egy emberöltővel később Tekumszeh, a sónik főnöke hozott létre egy jelentős, közép-nyugati és déli törzsekből álló szövetséget, mely próbálta megvédeni földjét az előzőnléssel szemben. A nagy álmom Tekumszeh halálával végződött; a főnök elesett az 1812-es háborúban.

1795 és 1840 között a mājami indiánok egyre-másra vívták ütközeteiket, és ugyancsak egyre-másra kötötték a szerződéseket, amelyekben fokozatosan mind több termőföldről mondtak le a fehérek javára, amíg végül az Ohio-völgyben semmi sem maradt már, amiről lemondhattak volna.

Amikor a fehér telepesek az 1812-es háború után előzőnlötték Illinois területét, a szank és a róka törzs a Mississippin túla

menekült. Fekete Sólyom, egy kisebb főnök, hallani sem akart a visszavonulásról. Szövetséget kötött a vinnebagókkal, pottavotamikkal és kikapukkal, majd hadat üzent az új telepeseknek. Egy fehér tiszt azonban húsz lóval és száz dollárral megvesztegette az egyik vinnebago csoportot, ezek azután elárulták Fekete Sólymot, akit 1832-ben elfogtak, keletre hurcoltak, és a városokban mutogattak. Amikor 1838-ban meghalt, a röviddel azelőtt alapított Iowa Territórium kormányzója megszerezte Fekete Sólyom csontvázát, és kiállította az irodájában.

1829-ben Andrew Jackson, akit az indiánok „Éles Kés”-nek (Sharp Knife) neveztek, az Egyesült Államok elnöke lett. „Éles Kés” és katonái a határmenti harcok idején sok ezer csirokit, csikasztót, csaktót, kríket és szeminolét mészároltak le; ezek a déli törzsek azonban még mindig túlságosan erősek voltak, és makacsul ragaszkodtak ahhoz a földhöz, amelyet a fehérek örökösen szerződésekben ígértek nekik megváltásként. „Éles Kés” ezért a Kongresszushoz intézett első üzenetében azt javasolta, telepítsék át ezeket az indiánokat a Mississippi nyugati partjára, bocsássanak a rendelkezésükre *ott* elegendő földet, „mely birtokukat képezi majd, amíg csak szükségük lesz rá”.

Bár egy ilyen törvény meghozatala csak a keleti vidék indiánjainak tett, majd megszegett ígéretnek végtelen sorát növelhette, „Éles Kés” – aki szentül hitte, hogy indiánok és fehérek nem élhetnek együtt békében – azt remélte, hogy terve egy olyan végső ígéretet tenne lehetővé, melyet már nem szegnének meg. 1830. május 28-án „Éles Kés” javaslata törvényerőre emelkedett.

Két évvel később az elnök a Hadügyminisztériumnak alárendelt, indián ügyekkel foglalkozó különbiztost nevezett ki; neki kellett ügyelnie az új törvények előírás szerinti végrehajtására és betartására. 1834. június 30-án a Kongresszus törvényt fogadott el „Az indián törzsekkel folytatott kereskedelmi és egyéb kapcsolatok szabályozásáról, valamint a béke megőrzéséről a határvidéken”. Ennek értelmében az Egyesült Államoknak a Mississippitől nyugatra eső egész területét, „Missouri és Louisiana állam, valamint Arkansas Territórium kivételével”, indián területnek nyilvánít-

tották. Egyetlen fehér embernek sem volt szabad külön engedély nélkül kereskedelmi tevékenységet folytatnia az indián területen. A rossz hírű fehér kereskedők nem kaptak engedélyt, hogy az indián területen telepedjenek le. Fehér egyének nem foglalhattak földet a szóban forgó területen. A fegyveres erőknek le kellett tartóztatniuk mindazokat a fehéreket, akik vétenek a törvény ellen.

Mielőtt azonban e törvények életbe léptek volna, fehér telepesek újabb hulláma zúdult nyugat felé, megalapítva Wisconsin és Iowa Territóriumot. A washingtoni politikusok ezért kénytelenek voltak az „örök indián határt” a Mississippi helyett a 95. hosszúsági foknál meghúzni. (Ez a vonal az Erdők-tavától, a Lake of Woods-tól, a mai Minnesota és Kanada határától haladt dél felé, átszelve a jelenlegi Minnesota és Iowa állam területét, majd Missouri, Arkansas és Louisiana határa mentén haladva végül elérte a texasi Galvestoni-öblöt.) Avégett, hogy az indiánokat a 95. délkör mögé szorítsák, egyszersmind pedig az illetéktelen fehérek átszivárgását is megakadályozzák, a kormány helyőrségeket telepített a határvonal mentén; északon a Snelling-erőd nyitotta a sort a Mississippi mellett, majd délre a Missouri-parti Atkinson- és Leavenworth-erőd következett, azután az Arkansas-parti Gibson- és Smith-erőd, a Red River mellett magasodott a Towson-erőd, majd az erődítményvonal a louisianai Fort Jesuppal végződött.

Ekkorra több mint három évszázad telt el azóta, hogy Kolumbusz Kristóf San Salvador szigetén partra szállt, s több mint kétszáz év az első angol telepesek Virginiába és Új-Angliába érkezése óta. Ez idő alatt a Kolumbuszt oly barátságosan üdvözlő tainókat az utolsó szálgi kiirtották már, egyszerű földművelő kultúrájukat és kézművességüket is elpusztították; helyükre rabszolgákkal műveltetett gyapotültetvények kerültek. A fehér gyarmatosítók irtották a trópusi erdőt, hogy növeljék földterületeiket; a gyapot kimerítette a termőtalajt, az erdők nem állták útját többé a szélnek, lassanként mindenütt homok borította el a földet. Amikor Kolumbusz először pillantotta meg a szigetet,

leírása szerint „nagy, teljességgel sík és buja zöld fákkal borított vidék tárult fel... olyan zöld, hogy gyönyörűség ránézni”. A nyomában járó európaiak tönkretették ezt a vegetációt, kiirtották az őslakosságot – embereket, állatokat, madarakat, halakat –, és miután sikerült mindent pusztasággá változtatniuk, elhagyták a szigetet.

Az amerikai szárazföldön pedig eltűntek Masszaszoit és Fülöp király vampoagjai; ugyanez történt a nagy pauhatán szövetségbeli cseszapíkekkel, csikahominikkal és potomakkal (csupán Pokahontasz alakját őrizte meg az emlékezet). Szétszórdtak vagy erősen megtizedelve maradtak fenn a többi keleti törzs gyermekei, a pekók, a montauk, a nantikók, a machapunga, catawba, cheraw és májami indiánok, a huronok, az erie indiánok, a mohawkok, a szenekák és mohikánok (közülük már csak Unkaszra emlékezünk). A törzsek szépséges, titokzatos csengésű nevét semmi sem törölkthette ki Amerika történetéből, de a halottak csontjai elfeledve porladtak a földig perzselt falvakban és a húszmillió bevándorló fejszecsapásai alatt hamarosan szét hulló őserdőkből. A javarészt indián nevet viselő, hajdan oly tiszta vizű folyókat is iszap mocskolta már, meg szemét és emberi ürülék; nemsokára maga a föld is sivataggá vált, kiégett, megrepedezett. Az indiánok úgy gondolták, hogy a sápadt arcúak gyűlölik a természetet – az eleven lélegzetű vadont, négy lábúit és szárnyasait, a füves tisztásokat, a vizet, a földet és magát a levegőget is.

Az „örök indián határ” megvonását követő évtized nehéz időket hozott a keleti törzsekre. A nagy csiroki nemzet túlélte a fehér emberekkel vívott több mint százéves háborút, az ellenség betegségeit és a whiskey-t, most azonban eljött a vég. Minthogy a csiroki nemzet sok ezer embert számlált, nyugatra telepítésük több részletben történhetett csupán. Amikor azonban a fehérek a területükhöz tartozó Appalache-hegységben aranyat találtak, nyomban elhatározták: a rézbőrűeknek tömegesen el kell vándorolniuk. 1838 őszen Winfield Scott tábornok katonái összetere-

relték és táborokba zárták valamennyiüket. (Pár százan a Füstölő Hegyek, a Smoky Mountains felé menekültek; sok évről rá kaptak egy apró rezervátumot Észak-Karolinában.) A fogolytáborokból azután megkezdődött a nyugatra terelés. A hosszú téli vándorút során a csirokik egynegyede a hideg, az éhség, a különféle betegségek áldozata lett. Menetelésüket ők maguk így nevezték: „A Könnyek Útja”. A csaktók, csikaszők, krikek és szeminelék ugyancsak elhagyták délvidéki hazájukat. Északon azután a sónik, a májamik, az ottavák, a huronok, a delavárok és sok más hajdan erős törzs életben maradt tagjai gyalogszerrel, lóháton vagy szekerekkel keltek át a Mississippin, magukkal hurcolva ütött-kopott ingóságait, rozsdás szerszámaikat és néhány zsák kukoricát vetőmagnak. Menekülteként, szegény rokonként érkeztek a büszke és szabad préri indiánok földjére.

Alig telepedtek le a menekültek a sérthetetlen „örök indián határ” mögött, az amerikai hadsereg megindult nyugat felé, keresztül az indián területen. Az Egyesült Államok fehérei – akik annyit szónokoltak a végül oly ritkán megtartott békéről – hadba vonultak a mexikói indiánokat leigázó fehérek ellen. 1847-ben, a Mexikó elleni háború befejeztével, az Egyesült Államok hatalmas, Texistől Kaliforniáig terjedő vidékkel növelte birtokát. Ez a föld mindenestül az „örök indián határtól” nyugatra esett.

1848-ban aranyat találtak Kaliforniában. A következő hónapokban ezernyi aranyra éhes fehér vágott keresztül az Indián Territóriumon. Az oregoni és a Santa Fé-i utak mentén élő és vadászgató indiánok megszokták a kocsioszlopokat, amelyekkel kereskedők, *trapperek* és misszionáriusok utaztak át földjükön, persze csakis hatósági engedély birtokában. Most szinte előzönlöttek az utakat a szekerek, zsúfolásig tele fehérekkel. Java részük Kaliforniába igyekezett aranyat keresni, de akadtak, akik délnyugatnak fordultak, Új-Mexikóba, mások északnyugatnak, Oregon irányába.

Hogy az „örök indián határ” örökös megsértését valamiképpen szentesítsék, a washingtoni politikai boszorkánykonyha ki-

főzte a Manifest Destiny* jelszavát, amely azután magasröptű eszmeiséggé varázsolta a nyers földéhséget. E doktrína értelmében az európaiak és leszármazottaik hivatottak a sors végzése szerint arra, hogy uralkodjanak egész Amerika földjén. A fehérek: uralkodó faj, ezért felelősek az indiánokért is – földjükért, erdőikért, ásványi kincseikért. A „Sors-manifestum” ellen – a sors már csak ilyen! – kizárólag Új-Anglia lakói tiltakoztak, ők viszont már mind elűzték vagy kipusztították indiánjaikat.

1850-ben anélkül, hogy a modokokat, mohavékat, pajutékat, sasztákat, jumákat vagy a csendes-óceáni partvidék száz-valahány kevésbé ismert törzsét megkérdezték volna, Kaliforniát az Unió 31. államává nyilvánították. A Colorado-hegységben aranyra bukkantak, özönlöttek is a „kutatók” újabb hordái a prérin át nyugatnak. Két hatalmas új territórium létesült – Kansas és Nebraska –, gyakorlatilag a préri-törzsek egész területét felölelve. 1858-ban állammá nyilvánították Minnesotát, amelynek határai százötven kilométernyire ékelődtek be a 95. délkörön túli területbe, az „örök indián határon” át.

A fehérek tehát alig negyedszázaddal „Éles Kés” (Andrew Jackson) „indián-törvénye” után, északon és délen egyaránt messze behatoltak az „örök határ” mögé, a fehér aranyásók és kereskedők pedig – előőrsként – ott jártak már az indián terület szívében.

Ekkor történt, az 1860-as évek elején, hogy az Egyesült Államok fehérei fegyvert fogtak egymás ellen; kékkabátosok a szürkezubbonyosok, Észak a Dél ellen; lezajlott a nagy polgárháború. 1860-ban az Egyesült Államok és a territóriumok földjén mintegy háromszázezer indián élt, java részük a Mississippitől nyugatra. Különböző becslések szerint az őslakosok száma az

* Szó szerinti fordításban: „nyilvánvaló elrendeltetés”. A kifejezés először John O’Sullivan újságcikkében bukkan fel olyan összefüggésben, hogy „a Gondviselés világosan elrendelte az amerikaiaknak az egész észak-amerikai földrész meghódítását”. O’Sullivan Texas és Oregon bekebelezésére gondolt, a kifejezésből azonban politikai jelszó lett, amelyet az imperialista spanyol-amerikai háború idején is nyíltan hangoztattak. – *A szerk.*

első telepések virginiai és új-angliai megjelenése óta felére, harmadára csökkent. Akik pedig megmaradtak, ott szorongtak az atlanti- és a csendes-óceáni partvidék felől egyaránt terjeszkedő fehérek – harmincmillió európai és leszármazottaik – között. Ha a még szabad törzsek azt hitték, a polgárháború lecsillapítja majd a fehérek földéhségét, hamarosan látniuk kellett, hogy tévedtek.

A nyugati vidék legnagyobb és legerősebb törzsét a sziúk (vagy saját nyelvükön a dakoták) alkották. Népük több alcsoportra tagozódott. A minnesotai erdővidéken élő szanti-sziúk az évek során egyre inkább visszahúzódtak a terjeszkedő telepések elől. Kis Varjú, a mdevkantón-szantik főnöke a keleti partvidék városait bejárva arra a meggyőződésre jutott, hogy az Egyesült Államok erejével képtelenség szembeszállni. Kénytelen-kelletlen azon fáradozott ezek után, hogy megegyezzen a fehérekkel. Vabasa, a szantik másik főnöke is beletörődött a sors rendelésébe, de Kis Varjúval együtt szentül elhatározták, több földet nem adnak.

Nyugatabbra, a Nagy Füves Pusztán, a prérin éltek a teton-sziúk; szabad lovasok mind, akik némiképpen megvetették a telepéseknek behódolt szantikát. A legnagyobb lélekszámú oglala-tetonok töretlen önbizalommal hitték, hogy erős törzsük megvédelmezheti vadászmezőiket. A fehérek polgárháborújának kezdetén Vörös Felhő volt a főnökük. A harmincnyelves, tapasztalt és ravasz harci főnök mellett szájról szájra szállt már ekkor is Szilaj Ló neve, ő azonban ekkor még túlságosan fiatal volt a harchoz, híre járt azonban, hogy értelmes és félelem nélkül való.

A hunkapák – a teton-sziúk egy másik alcsoportja – körében egy ifjú már húsz-egynéhány évesen tekintélyt szerzett magának vadászként csakúgy, mint harcosként. A törzsi gyűléseken egyre azt hangoztatta, hogy kíméletlenül útját kell állni a fehérek további előrenyomulási kísérleteinek. Tatanka Jotanka volt a neve, a fehérek nyelvén Ülő Bika. Egy Pizi nevű árva fiút ne-

volt, aki azután Szilaj Lóval az oldalán, tizenhat évvel később, 1876-ban történelmet csinált.

Pöttyös Far sem töltötte még be a negyvenedik telet, de már a nyugati pusztákon élő brulé-tetonok szószólója volt. A jóvágású, örökké mosolygó indián szerette az ünnepeket és a könnyűvérű leányokat. Élvezte az életet, szerette szülőföldjét; kész volt azonban az alkura is, csak hogy elkerülje a háborút.

A teton-sziúkkal szoros szövetségben álltak a csejennek. Hajdanában a csejennek a szanti-sziúk minnesotai földjén éltek, de mind nyugatabbra vonultak, és lovas vadászokká lettek. Most a sziúkkal osztoztak a Powder Riveren és a Big Horn-hegyvidéken; gyakran sátoroztak az utóbbiak közelében. A negyven nyarat látott Tompa Kést tartották e törzs északi ága híres vezérének. (Emberei Hajnalsillagnak nevezték, de a sziúk körében Tompa Kés néven vált ismertté; a korabeli jelentések zöme is így emlegeti.)

A déli csejennek átkeltek a Platte Riveren, és a coloradói meg a kansasi prériken ütötték föl sátraikat. A déli ág főnöke, Kormos Üst ifjúkorában híres harcos volt. Most, túl élete delén, elismerték tekintélyét, de a kamaszok és a *botamítaneók* (a csikóharcosok) szívesebben hallgattak olyan vezérekre, mint Magas Bika vagy Sasorr, akik erejük teljében voltak.

Ugyanott éltek az arapahók, a csejennek régi szövetségesei. Egy részük az északi csejennekkel maradt, mások a déli ágot követték. Legismertebb főnökük az idő tájt a negyven körüli Kis Holló volt.

Kansas és Nebraska bölényektől barnálló vidékeitől délre tanýáztak a kajovák. Az öregebb kajovák közül némelyek emlékeztek még a Fekete-hegyekre, de a törzset délre szorították az egyesült sziú, csejenn és arapaho erők. A kajovák mindazonáltal 1860-ban békét kötöttek az északi törzsekkel, majd a komancsok szövetségesei lettek, akiknek déli legelőire nyomultak. A kajovák élén több jeles vezér állt: Szatank, az öregedő főnök, két harmincas, ereje teljében lévő harcos, Szatanta és Magányos Farkas, tovább a bölcsként tisztelt Vergődő Madár.

Az örökké bolyongó, sok apró csoportra oszló komancsok nem találtak igazán tehetséges vezérre. Tíz Medve nagyon öreg volt már, ő is inkább költő, semmint hadvezér. Quannah Parker, a félvér főnök, aki később utolsó nagy harcukba vezette a bölénylegelőket védeni próbáló komancsokat, 1860-ban húsz telet sem ért meg.

A terméketlen délnyugati vidéken éltek az apacsok; nekik már kétszázötven éves tapasztalatuk volt a portyázó-védelmi harcban. A spanyolokkal hadakoztak, akik megtanították őket a kínzás és a csonkítás művészetére, leigázniuk azonban sohasem sikerült az apacs népet. Bár nem voltak sokan – számuk nem haladhatta meg a hatezret, és apró csoportokra osztva éltek –, terméketlen, kopár földjük szívós védelmével mégis nagy becsületet szereztek nevüknek. Mangas Colorado, a közel hetvenéves főnök, aki békeszerződést kötött az Egyesült Államokkal, miután aranyásók és katonák hatoltak be területére, bűn eresztette a fejét. Veje, Cochise azt hitte, még megegyezhetnek az amerikai fehérekkel. Victorio és Delshay nem bízott a betolakodókban, inkább kitért útjukból. A már ötvenes éveit taposó Nana, aki azonban szívós volt, mint a bölények, nem tett különbséget az angol ajkú fehérek és a spanyol ajkú mexikóiak között, akik ellen egész életén át harcolt. Geronimo alig múlt húszéves, s még nem büszkélkedhetett jeles csatákkal.

A navahók az apacsok rokonai voltak, legtöbbjük azonban meghódolt a spanyoloknak, birkát, kecskét tenyésztett, művelte a földet, gyümölcsöt termesztett. A törzs egyik-másik csoportját gazdaggá tette az állattartás és a takácsmesterség. Más navahók folytatták vándor életmódjukat; lerohanták olykor ősi ellenségeiket, a pueblókat, megtámadták a fehér telepeseket, sőt saját tehetősebb rokonaikat is. A navahók 1855-ben a szálfatermetű, harcsabajszú marhatenyésztőt, Manuelitót választották nagyfőnökükké. Amikor 1859-ben néhány vad navahó saját területén rátámadt az Egyesült Államok polgáira, az amerikai hadsereg nemcsak a bűnösöket üldözte, hanem megtorlásul Manuelito és

embereinek *boganjait** lerombolta, egész állatállományukat le-
lövöldözte. 1860-ban Manuelito és a navahók egy csoportja Új-
Mexikó északi részén és Arizonában hadüzenet nélküli háborút
vívott az Egyesült Államokkal.

A Sziklás-hegység vidékén, az apacsok és a navahók földjétől
északra éltek a juték. A harcias hegyi törzs gyakran lecsapott
békésebb déli szomszédaira. Legismertebb főnökük, Ouray any-
nyira fontosnak tartotta a fehérekkel ápolt jó barátságot, hogy
még harcosait is zsoldosul adta nekik a többi törzs elleni küzde-
lemre.

A Távol-Nyugaton a legtöbb törzs túlságosan apró, meg-
osztott és legyengült volt ahhoz, hogy ellenállást fejtsen ki. Az
Észak-Kaliforniában és Oregon déli részén élő modokok (alig
ezren!) rejtkehelyükről időnként előbújva, ismétlődő rajtaüté-
sekkel védelmezték földjüket. Kintpuas, akit a kaliforniai tele-
pesek Jack Kapitánynak neveztek, 1860-ban fiatal ember volt
még; törzsfőnökségének nehéz korszaka jó tíz év múlva érke-
zett csak el.

A modokoktól északnyugatra élt a nez-percék törzse; ők bé-
kében éltek a fehérekkel, amióta Lewis és Clark expedíciója
1805-ben áthaladt településterületükön. 1855-ben a törzs egyik
ága földet adott el az Egyesült Államoknak, sőt késznek mu-
tatkozott arra, hogy valami nagyobb rezervátumba költözzék.
A törzs más csoportjai tovább kóboroltak az oregoni Kék He-
gyek és az idahói Bitterroot-hegység között. Mivel északnyu-
gaton roppant kiterjedésű földek húzódtak még üresen, a nez-
percék úgy hitték, a fehéreknek és az indiánoknak mindig lesz
módjuk külön élniük, saját szokásaik szerint. A később Joseph-
ként ismert Heinmot Tujalaketnek 1877-ben végzetes döntést
kellett hoznia a háború és béke ügyében. 1860-ban azonban még
csak húsz telet látott, főnök apja sátrában élt.

* A navahók farönkökből épített, sárral tapasztott kunyhója, amely a mai
napig nem tűnt el az indián rezervátumokból. – *A szerk.*

A pajuték földjén, Nevadában nevelkedett Vovoka, a leendő
messiás, aki később, ha rövid időre is, hatalmas befolyást gyako-
rolt a vadnyugati indiánokra; ő azonban ekkor még csak négyesz-
tendő volt.

A következő harminc évben aztán ezek a főnökök, nyomuk-
ban pedig még sokan mások, legendás történelmi alakokká vál-
tak. Nevük éppoly közismert lett, mint azoké, akik elpusztítá-
sukra törtek. Zömük, öreg és fiatal egyképp, rég a föld alatt volt
már, amikor 1890 decemberében a Wounded Knee hegyi patak-
nál bekövetkeztek az indián szabadság végét jelképező esemé-
nyek. Ma, egy évszázaddal később, hősök nélküli korunkban
talán ők a legnagyobb amerikai hőroszok.